

نقش و جایگاه برنامه‌ریزی چند بعدی در توسعه توریسم و اکوتوریسم

مطالعه موردی: منطقه خرو طبس

مسعود تقوایی، دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه اصفهان

غلامحسین احسانی، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان

اعظم صفراآبادی، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان*

چکیده

با گسترش مراکز شهری و رشد پدیده شهرنشینی، اشتیاق به سیاحت و سیر و سفر افزون شده است؛ به طوری که مشتاقان این امر با عنوان گردشگر در اقصا نقاط کره زمین امر گذران اوقات فراغت را تکامل بخشیده‌اند. بدین لحاظ توجه به ماهیت گردشگری و پیامدهای ناشی از آن لزوم تحقیق و مطالعه را در این موضوع بر مجامع علمی جهان آشکار کرده است. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش و جایگاه برنامه‌ریزی چند بعدی در توسعه توریسم و اکوتوریسم منطقه خرو طبس انجام شده است. گرچه این منطقه از جاذبه‌های متعدد گردشگری برخوردار است، اما محرومیت‌های آن در سطوح مختلف، به خصوص در زمینه توسعه صنعت گردشگری نگران کننده است. به منظور توسعه و گسترش امر توریسم و اکوتوریسم در منطقه، برنامه‌ریزی در این بخش امری ضروری است. روش تحقیق در این پژوهش ترکیبی از روش‌های تاریخی، توصیفی، اسنادی و میدانی است. برای تکمیل داده‌ها و اطلاعات از مطالعات میدانی و تکمیل پرسشنامه کمک گرفته شده و پس از استخراج داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل قرار شده است. همچنین از نرم‌افزارهای Excel و Corel Draw نیز استفاده شده است.

نتایج پژوهش نشان از آن دارد که برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت و رفع محرومیت و بهره‌گیری از پتانسیل‌های متنوع و متعدد منطقه خرو طبس جز با نگرش همه جانبه و برنامه‌ریزی چند بعدی میسر نخواهد شد.

واژگان کلیدی: برنامه‌ریزی، برنامه‌ریزی چند بعدی، نگرش همه جانبه، گردشگری، منطقه خرو

۱- مقدمه

۱-۱- بیان مسأله

توسعه فعالیت توریستی با انگیزه گردشگری غالباً منوط به جاذبه‌های متنوع طبیعی، فرهنگی، و تاریخی است. کشورهای پیش‌تاز در بخش گردشگری یا به لحاظ چشم اندازهای طبیعی مانند دریاچه‌ها، سواحل آفتابی و کوهستان‌های پر برف، یا به لحاظ قدمت تاریخی خود و یا به لحاظ عناصر دیگر و ایجاد برخی جاذبه‌های مصنوعی و همچنین ایجاد ساختاری سازمانی و فراهم آوردن بستر سرمایه‌گذاری‌های گسترده توانسته‌اند به تقاضای وسیعی از نیازهای جهانگردی پاسخ داده، از تأثیرات و دستاوردهای آن نیز به همان اندازه بهره‌مند شوند.

منطقه خرو در قسمت شرقی شهرستان طبس و در دل رشته کوه‌های شتری قرار گرفته و با بهره‌گیری از آب و هوای خوب، وجود باغهای متنوع میوه، آثار تاریخی و دیدنی متعدد و فاصله کم از مرکز شهر، یکی از مناطق بیلاقی زیبای طبس است؛ که دارای پتانسیل بالایی برای توسعه از طریق گردشگری، به ویژه اکوتوریسم است. از یک سو داشتن پتانسیل‌های قوی گردشگری و به خصوص اکوتوریسم، نیاز به برنامه‌ریزی برای گسترش توریسم و اکوتوریسم در منطقه را بیان می‌کند و از سوی دیگر، تنوع و تعدد جاذبه‌ها و پتانسیل‌های گردشگری منطقه نیاز به یک برنامه‌ریزی چند بعدی را گوشزد می‌کند. بنابراین، در برنامه‌ریزی‌های توسعه توریسم در چارچوب قوانین کشور لازم است با هدف توسعه همه

جانبه و پایدار جامعه، ضمن توجه به حساسیت‌های فرهنگی با ظرفیت سازی جدید و برنامه‌ریزی جامع نسبت به توسعه اقتصادی و افزایش درآمد ارزی و اشتغال در این بخش اقدام کرد. با توجه به انواع مختلف گردشگری و رابطه آن با مطالعات علوم دیگر، به طور کلی برای رسیدن به توسعه‌ای پایدار در گردشگری نیازمند ساماندهی و مدیریت فضاهای گردشگری در همه ابعاد و همچنین انجام مطالعات تفصیلی و تعیین اهداف و برنامه‌های توسعه منابع گردشگری به نحو جامع هستیم تا بتوانیم با ایجاد امکانات زیربنایی و برقراری یک رابطه بین بخش‌های مختلف این صنعت، گردشگری را به سمت پایداری هر چه بیشتر سوق دهیم. بنابراین، به منظور توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه نیز به برنامه‌ریزی جامعی در همه ابعاد نیازمندیم، چرا که این امر جز با نگرشی همه جانبه و برنامه‌ریزی چند بعدی میسر نخواهد شد.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

امروزه همه کشورها - اعم از توسعه یافته و در حال توسعه و حتی کشورهای عقب مانده - پذیرفته‌اند که هر توسعه‌ای تنها با برنامه‌ریزی امکان پذیر است. این موضوع بخصوص در ارتباط با توسعه پایدار بیشتر اهمیت می‌یابد. توسعه گردشگری پایدار، به دلیل اهمیت آن و تأثیرات بالقوه مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و زیست - محیطی که می‌تواند داشته باشد، بدون برنامه‌ریزی امکان پذیر و دست یافتنی نخواهد بود (خاکساری، ۱۳۸۲، ۵۲). توسعه پایدار

محقق ضمن معرفی جاذبه‌های گردشگری شهرستان به مطالعه و بررسی اجمالی بناهای تاریخی خرو پرداخته و بر اهمیت آن به لحاظ تاریخی و توریستی تأکید کرده است (دانشدوست، ۱۳۷۴). در مقاله «برنامه‌ریزی مقدماتی برای توسعه اکوتوریسم»، نویسنده به معرفی منابع توریستی ایران و اهداف پارک‌های ملی و پناهگاه‌های حیات وحش و ... پرداخته و به این نتیجه رسیده است که برای تهیه یک طرح زنجیره‌ای اکوتوریسم در قدم اول باید ظرفیت برد اکولوژیک منابع برآورد و روشی کاربردی برای این منظور ارائه گردد (شریفی، ۱۳۷۶). در کتاب برنامه‌ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه‌ای به بررسی اهمیت و شیوه‌های برنامه‌ریزی توریسم پرداخته و فرایند برنامه‌ریزی توریسم ترسیم شده است و چنین نتیجه گرفته می‌شود که اتخاذ روشی منسجم و حفظ توازن میان عوامل اقتصادی، زیست - محیطی، فرهنگی و اجتماعی برای برنامه‌ریزی در امر توریسم گامی مهم و اساسی است (رنجبریان، ۱۳۷۹). در «مقاله قابلیت‌های اکوتوریستی دریاچه هامون»، نویسنده تلاش کرده است با برشمردن برخی از قابلیت‌های اکوتوریستی، اکولوژیک و ... دریاچه هامون، پتانسیل‌های ارزشمند این دریاچه را برای جذب گردشگر شناسایی کند (مهربان، ۱۳۸۱). در طرح بررسی و ارزیابی پدیده‌های طبیعی جاذب گردشگر در استان یزد، محقق به شناخت و معرفی پدیده‌ها و مکان‌های طبیعی و زیست - محیطی جاذب گردشگری در سطح استان پرداخته، و اهمیت و نقش آنها را در توسعه پایدار استان

عبارت است از بهبود کیفیت زندگی انسانی از طریق حمایت از ظرفیت نگهداشت اکوسیستم‌ها از طریق فراهم آوری راهبردها و ابزارهای که بتواند نیازهای انسان را پاسخ دهد (موحد، ۱۳۸۶، ۱۶۸). از آنجا که توسعه پایدار در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اکولوژیک مطرح است و همه موارد یاد شده در گسترش صنعت توریسم و اکوتوریسم مدنظر قرار می‌گیرد، لذا بهره‌گیری از این دیدگاه در توسعه صنعت گردشگری منطقه خرو و طبس از اهمیت و ضرورت خاصی برخوردار است.

۱-۳- اهداف تحقیق

تلاش در برای ارائه راهکارهای مناسب برای گسترش گردشگری منطقه مورد مطالعه، بررسی تأثیرات صنعت گردشگری بر توسعه آینده خرو به عنوان فعالیتی مهم و سودآور، ایجاد مشاغل متعدد و منابع اقتصادی جدید، تزریق سرمایه و ارز به منطقه و نگهداشت سرمایه در منطقه، رشد و حفظ صنایع و هنرهای دستی منطقه، ارتقای کیفیت مناظر روستایی با ساماندهی و نوسازی فضاهای مصنوعی و طبیعی، گسترش سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی از جمله توسعه راه‌ها، آب آشامیدنی، بهداشت و غیره از اهداف مهم مطالعه حاضر است.

۱-۴- پیشینه تحقیق

برخی از مطالعات صورت گرفته در زمینه گردشگری و برنامه‌ریزی گردشگری عبارتند از: پیرامون منطقه بیلاقی و زیبای خرو با همه اهمیت که از جنبه‌های گردشگری و اکوتوریستی داراست؛ مطالعات زیادی صورت نگرفته است. در کتاب طبس

۱-۷- تکنیک‌های تحقیق

نمونه‌برداری تصادفی و استفاده از پرسشنامه به نسبت حجم جامعه آماری با تدوین دو نمونه پرسشنامه از گردشگران و مسئولان ادارات مربوطه. جامعه آماری، منطقه و حوزه نفوذ خرو بوده است که بر اساس حجم نمونه ۱۵۰ نفر شامل ۱۰۳ بازدیدکننده، ۳۶ نفر مسئولان، و ۱۱ نفر کارشناس می‌گردد. با استفاده از روش کوکران (Cochran) حجم نمونه محاسبه و پرسشنامه‌ها تکمیل گردید و پس از استخراج داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Spss تجزیه و تحلیل شده است.

۱-۸- قلمرو پژوهش

شهرستان طبس، یکی از شهرستان‌های استان یزد است که با مساحت ۵۵۳۴۴ کیلومتر مربع در شمال شرقی استان یزد واقع شده است. شهرستان طبس بین عرض جغرافیایی ۳۱ درجه و ۳۳ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۶ دقیقه عرض شمالی و طول جغرافیایی ۵۵ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۵۸ درجه و ۲۲ دقیقه شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار گرفته است ([//iran-travel.blogfa.com/](http://iran-travel.blogfa.com/)).

منطقه خرو در شرق شهر طبس و در دامنه رشته کوه‌های شتری قرار گرفته است. این منطقه جزو دهستان گلشن، از توابع بخش مرکزی طبس محسوب می‌گردد که از شمال و غرب به دهستان منتظریه، از شرق به فردوس و از جنوب و جنوب شرقی به دهستان نخلستان و بخش دیهوک منتهی می‌گردد (www.irna.ir).

این منطقه بین عرض جغرافیایی ۳۲ درجه و ۱۷ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۲۶ دقیقه عرض شمالی و طول

ارزیابی کرده و در نهایت، راه حل‌ها و پیشنهادهایی را برای تقویت و توسعه صنعت توریسم و تقویت زیرساخت‌های لازم گردشگری ارائه کرده است (مبینی، ۱۳۸۲). در کتاب جغرافیای تاریخی و توریستی طبس نویسنده به بررسی و شناخت منطقه خرو به عنوان مهمترین منطقه گردشگری در سطح شهرستان پرداخته و جاذبه‌ها و پتانسیل‌های بالقوه و بالفعل منطقه را بر شمرده است (فتیحی، ۱۳۸۲).

با توجه به مطالب ذکر شده، مطالعات صورت گرفته، به خصوص در زمینه گردشگری خرو بسیار محدود بوده، بیشتر جنبه توصیفی دارد و گردشگری و تأثیرات آن به صورت همه جانبه و سیستمی مطالعه نشده است. مقاله حاضر می‌کوشد با توجه به برنامه‌ریزی و نگرش همه جانبه و چند بعدی به مطالعه منطقه مورد نظر بپردازد.

۱-۵- فرضیه تحقیق

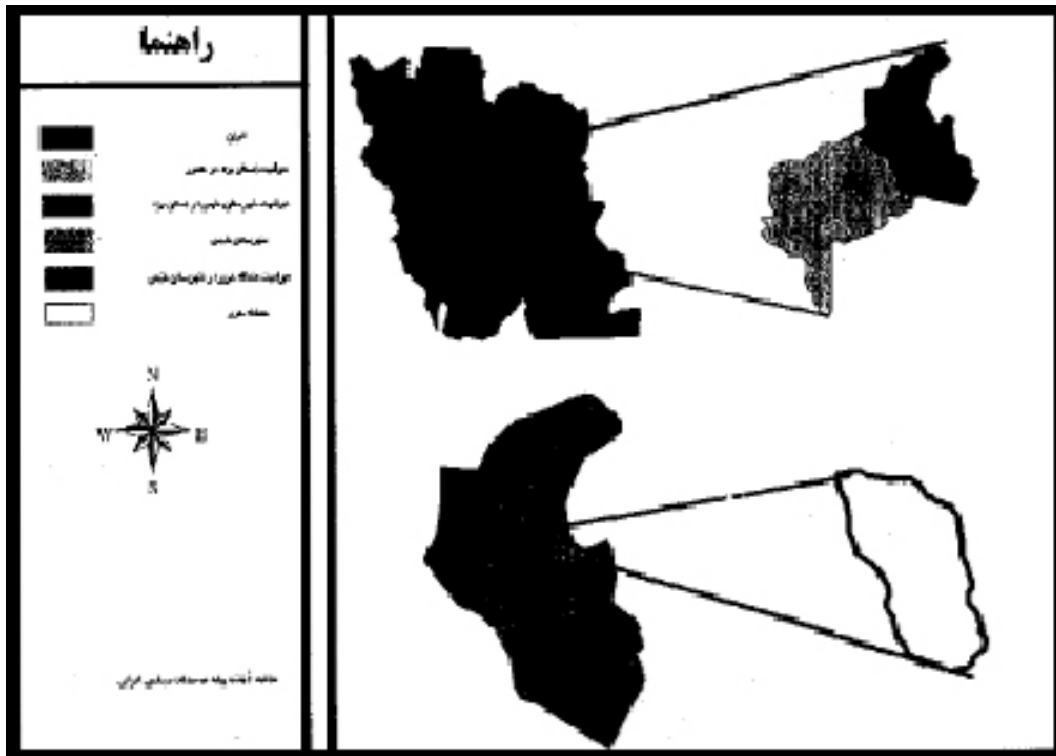
برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت.

۱-۶- روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش ترکیبی است از روش‌های تاریخی، توصیفی، اسنادی، میدانی و مراحل تحقیق عبارتند از: گردآوری اطلاعات، طبقه‌بندی اطلاعات، ارزیابی و بازنگری، تجزیه و تحلیل اطلاعات و نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها.

شهر به سمت کوهستان امتداد یافته، قرار گرفته است (www.tabas.com). در شکل شماره ۱، موقعیت سیاسی منطقه نمایش داده شده است.

جغرافیایی ۵۷ درجه و ۵ دقیقه و ۵۷ درجه و ۱۵ دقیقه شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است. خرو در ۲۴ کیلومتری شهر در مسیر جاده‌ای که از انتهای شرقی

شکل شماره ۱، موقعیت سیاسی منطقه خرو

خراب می‌کند و آنچه را که در حقیقت موجب جذب گردشگر می‌شود، نابود می‌سازد (بایسته ودزر، ۱۳۷۷، ۱۶۰).

منطقه خرو با داشتن ویژگی‌های اقلیمی و جاذبه‌های متنوع گردشگری، دارای پتانسیل بالایی برای توسعه از طریق گردشگری، به ویژه اکوتوریسم است. طیف وسیع جاذبه‌های موجود را می‌توان بر اساس تنوع آنها به جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، اجتماعی- فرهنگی و

۲- بررسی و معرفی جاذبه‌های گردشگری منطقه خرو
طبس

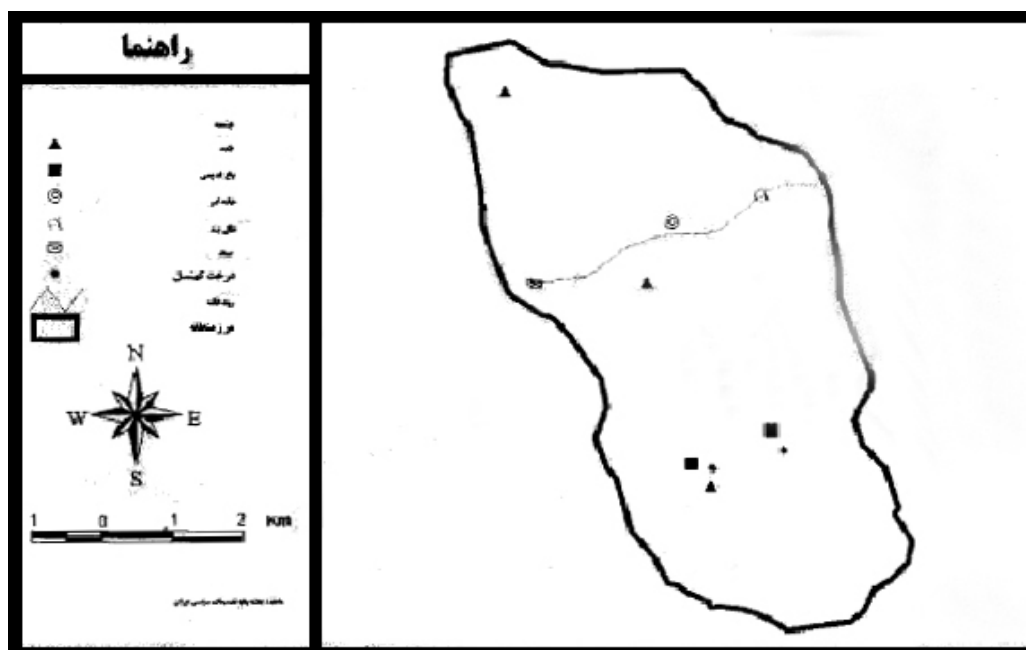
در جوامع پیشرفته بخش اعظم جمعیت در شهرها اسکان یافته‌اند و آداب و رسوم زندگی شهری مردم را در خود غرق کرده است. این موضوع انگیزه اصلی تبدیل شدن روستا به یک مقصد گردشگری قرار می‌گیرد (رنجبریان وزاهدی، ۱۳۸۴، ۷۵). گردشگری بی برنامه همچون توسعه لجام گسیخته به احتمال زیاد دورنما را

سایر جاذبه‌ها طبقه‌بندی نمود. در جدول شماره ۱، شکل شماره ۲، نمایش داده شده است پتانسیل‌ها و جاذبه‌های گردشگری منطقه معرفی و در

(جدول شماره ۱) پتانسیل‌ها و جاذبه‌های گردشگری منطقه خرو طبس

شرح	نوع جاذبه	انواع جاذبه	
اقلیم مناسب برای بهره‌مندی از گردشگری چهارفصل	اقلیم	جاذبه‌های طبیعی	
قلل مرتفع همراه با جذابیت‌های اکو توریستی - ورزشی	توپوگرافی		
منابع آبی فراوان همراه با جذابیت‌های اکو توریستی - ورزشی	هیدرولوژی		
پراکنده در سطح منطقه و شامل باغ‌های آلو، زردآلو، بادام، گردو، انگور و ...	باغها متنوع و سرسبز		باغها
باغ دلگشا و باغ چناری	باغات تاریخی		
درخت سرو روستای خرو در مجاورت اردوگاه و درخت چنار مجاور باغ دلگشا	درختان کهنسال		
گونه‌های گیاهی و جانوری متنوع و نادر، وجود گیاهان دارویی	گونه‌های گیاهی و جانوری		
قلعه‌ای بر فراز کوه مجاور روستای خرو علیا	قلعه خرو	جاذبه‌های تاریخی	
قلعه‌ای در ۲۷ کیلومتری شرق طبس با فاصله کم از روستای نیاز و در کنار رودخانه، مورد استفاده فرقه اسماعیلیه در گذشته	قلعه غلات		
پناهگاه‌های ایمن و دفاعی با ویژگی‌های غیر قابل دسترسی در گذشته	خانه گبر		
بنایی آجری در میان کوهستان‌های شرقی طبس و در میان دو کوه نزدیک به هم	طاق‌بند شاه عباسی		
قالی‌هایی با نقش و نگارهای رنگارنگ به عنوان یادگار سفر	صنایع دستی (قال بافی)	جاذبه‌های اجتماعی - فرهنگی	
وجود طیف وسیعی از آداب و رسوم برای توریسم فرهنگی	آداب و رسوم	سایر جاذبه‌ها	
سدی خاکی با هسته رسی بر روی رودخانه سردر به همراه امکانات تفریحی	سد نهرین		
اردوگاه‌های تفریحی که برای اسکان و آسایش و راحتی گردشگران احداث شده است	میرزا کوچک خان نیروی انتظامی		اردوگاه
نزدیکی فاصله از شهر طبس نیت به سایر مناطق دیدنی و گردشگاه‌های پیرامون	فاصله کم از شهر		

منبع: مطالعات نگارندگان

شکل شماره ۲: پراکنش جاذبه‌های گردشگری در منطقه خرو

یکپارچه را از منطقه سلب کرده است؛ عواملی مانند ضعف ارتباطات و حمل و نقل جاده‌ای، عوامل مدیریتی و غیره. بنابراین، از آنجا که جاذبه‌های گردشگری منطقه مورد مطالعه در طیف‌های مختلف اعم از طبیعی، تاریخی و غیره تقسیم‌بندی شده‌اند، لازم است تا دیدی همه جانبه به مقوله گردشگری در این منطقه داشته باشیم و برنامه‌ریزی برای این جاذبه‌ها چند بعدی باشد.

۳- برنامه‌ریزی چند بعدی و توسعه توریسم و

اکوتوریسم در منطقه

تجزیه و تحلیل اطلاعات به عنوان بخشی از فرایند روش تحقیق علمی، یکی از پایه‌های اساسی هر مطالعه و تحقیق است. در این پژوهش به منظور پاسخگویی به مسأله تدوین شده و تصمیم‌گیری در مورد رد یا تأیید فرضیاتی که برای تحقیق در نظر گرفته شده است، از

با توجه به جدول (شماره ۱) نتیجه می‌گیریم که برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری در گرو بررسی دقیق و شناخت منطقه مورد مطالعه و مستلزم دسترسی به مدل‌های برجسته برای برنامه‌ریزی است. از جمله تحلیل‌هایی که در مورد قابلیت‌های گردشگری یک منطقه به کار برده می‌شود، تحلیل SWOT است (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۵، ۲۹۳). تحلیل SWOT از قابلیت‌های گردشگری منطقه خرو طبس بیانگر وجود پتانسیل‌های بالقوه فراوانی در زمینه گردشگری است که وجود منابع آبی فراوان، قلل و ارتفاعات، گونه‌های گیاهی درونی شکل‌دهنده به گردشگری منطقه، مؤید این ادعا است، اما نکته آشکار، ضعف شرایط بیرونی مرتبط با گردشگری منطقه است که فرصت شکوفایی استعدادها و توان‌های بالقوه درونی، به منظور شکل‌دهی به توسعه درون‌زای

پاسخ‌ها را در پنج طیف براساس موافق تا مخالف بودن در دو طبقه دسته‌بندی شده‌اند. آنگاه با استفاده از نرم‌افزار SPSS به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شده و در نهایت به منظور بررسی رابطه بین دو متغیر (شاخص‌های مورد بررسی و برنامه‌ریزی چند بعدی) از آزمون کای اسکوتر استفاده شده است.

۳-۲- مراحل کار

برای آزمون این فرضیه از آماره «کای اسکوتر» و روش ترکیبی یا چند سطحی استفاده شده است؛ بدین صورت که فرضیه مورد نظر با توجه به نظرها و پاسخ‌های هر سه گروه، مورد مطالعه و سنجش قرار گرفته است.

۳-۲-۱- بررسی فرضیه تحقیق با توجه به نظرهای

بازدید کنندگان

۳-۲-۱-۱- تدوین فرضیه‌ها

H0 عبارت است از: برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه نخواهد داشت.

H1 عبارت است از: برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت.

۳-۲-۱-۲- بررسی فراوانی مورد انتظار و فراوانی

مشاهده شده

ابتدا فرضیه با توجه به نظر بازدیدکنندگان مورد آزمون قرار گرفت و از روش کای اسکوتر استفاده شد

روش‌های مختلف استفاده شده و به آزمون و تجزیه و تحلیل فرضیه‌های پژوهش پرداخته شده است. ملاک اصلی با ارزش بودن یک فرضیه، قابلیت آزمون آن است و آزمون فرضیه، سنجش صحت یا سقم ادعای ارائه شده از دیدگاه محقق است؛ اگرچه یک فرضیه هرگز به طور قطعی ثابت نمی‌شود، بلکه تأیید و یا احتمالاً رد می‌شود. در نتیجه، یکی از مهم‌ترین موارد تصمیم‌گیری آماری، قضاوت درباره فرضیه تحقیق است (مهدوی، ۱۳۸۳، ۲۹). در این قسمت با استفاده از روش «کای دو» به بررسی فرضیات تحقیق پرداخته شده است؛ بدین صورت که ابتدا فرض صفر و همچنین فرض مقابل آن صورت بندی شده، سپس با توجه به مقدار آماره آزمون در مورد رد یا پذیرش فرض تحقیق تصمیم گرفته می‌شود. شایان ذکر است که این مراحل برای هر کدام از داده‌ها (بازدید کنندگان، مسئولان و کارشناسان) انجام شده است.

۳-۱- بررسی شاخص‌های مورد نظر

شاخص‌هایی که در این پژوهش بررسی شده است، شامل ترمیم و بازسازی قلعه تاریخی، زیباسازی حاشیه رودخانه، بهسازی و مرمت طاق‌بند، ایجاد تأسیسات برای استفاده بهتر از حمام آبگرم، معرفی جاذبه‌ها، فراهم آوردن امکانات ورزشی و تفریحات آبی و توسعه اردوگاه موجود بوده است؛ بدین گونه که پرسشگران از (مسئولان، کارشناسان و بازدیدکنندگان) در مورد اینکه آیا ایجاد و فراهم آوردن هر کدام از موارد ذکر شده در منطقه نیازمند برنامه‌ریزی چند بعدی است، سوال کرده و

که خروجی آن در جدول شماره ۴، مشاهده می‌شود. در جدول شماره ۲، مقادیر فراوانی‌های مشاهده شده یعنی O_{ij} و فراوانی‌های مورد انتظار تحت فرض استقلال متغیرها؛ یعنی C_{ij} ها ثبت شده است. در جدول شماره ۴، تحت عنوان آزمون فرض، مقادیر کمیت مورد نظر به همراه درجه آزادی و سطح معنی‌داری آن ارائه شده است. سطر اول این جدول اندازه آماری «خی دو» است که از رابطه زیر به دست آمده است:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^n \frac{(O_i - e_i)^2}{e_i}$$

از آنجا که مقدار sig یا سطح معنی‌داری متناظر با این آماره کوچکتر از مقدار ۰/۰۵ است، لذا فرض صفر با اطمینان کافی رد می‌شود. از سویی، با توجه به جدول شماره ۳، ملاحظه می‌شود که ۷۴ نفر از افراد مورد

مطالعه با این مطلب که برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت، موافق هستند، به عبارتی، تعداد افراد مشاهده شده ۷۴ نفر هستند و از سویی تعداد افراد مورد انتظار ۳۴/۳ نفر هستند، بنابراین ۳۹/۷ نفر بیشتر از تعدادی هستند که انتظار می‌رفته است و در مقابل تنها ۲۶ نفر از افراد مورد مطالعه با این مطلب که برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت، مخالف هستند. به عبارت بهتر، تعداد افراد مشاهده شده سه نفر هستند، در حالی که افراد مورد انتظار ۳۴/۳ نفر بوده‌اند. لذا این تعداد ۳۱/۳- نفر کمتر از تعدادی است که مورد انتظار بوده است.

(جدول شماره ۲) درصد معتبر و تجمعی گردشگران

نظر پاسخگویان	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
موافق	۶۹	۶۷	۶۷	۶۷
	۵	۴/۸	۴/۸	۷۱/۸
تاحدودی موافق	۲۵	۲۴/۳	۲۴/۳	۹۶/۱
	۱	۱	۱	۹۷/۱
مخالف	۳	۲/۹	۲/۹	۱۰۰
جمع	۱۰۳	۱۰۰	۱۰۰	

منبع: مطالعات نگارندگان

(جدول شماره ۳) تعداد مشاهده شده و مورد انتظار گردشگران

نظر پاسخگویان	تعداد مشاهده شده	تعداد مورد انتظار	باقیمانده
موافق	۷۴	۳۴/۳	۳۹/۷
تاحدودی موافق	۲۶	۳۴/۳	-۸/۳
مخالف	۳	۳۴/۳	-۳۱/۳
جمع	۱۰۳		

منبع: مطالعات نگارندگان

که فرض این آزمون، یعنی نقش برنامه‌ریزی چند بعدی در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه، با توجه به نظرهای بازدیدکنندگان تأیید شده است و در واقع، با احتمال بالا می‌توان مدعی بود که برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت. جدول شماره ۴، نتیجه آزمون کای اسکوئر گردشگران در منطقه خرو است.

(جدول شماره ۴) آزمون کای اسکوئر گردشگران

نوع آزمون	مقدار (value)	درجه آزادی (df)	سطح معنی‌داری (sig)
Chi-square (a)	۷۶/۴۴۷	۲	۰/۰
تعداد	۱۰۳		

مأخذ: محاسبات نگارندگان

در جدول شماره ۵ مقادیر فراوانی‌های مشاهده شده؛ یعنی O_{ij} ها و فراوانی‌های مورد انتظار تحت فرض استقلال متغیرها؛ یعنی C_{ij} ها ثبت شده است. در جدول شماره ۷، تحت عنوان آزمون فرض، مقادیر کمیت مورد نظر به همراه درجه آزادی و سطح معنی‌داری آن ارائه شده است. سطر اول این جدول اندازه آماری خی دو است که از رابطه زیر به دست می‌آید:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^{23} \frac{(O_i - e_i)^2}{e_i}$$

(جدول شماره ۵) درصد معتبر و تجمعی مسئولان

نظر پاسخگویان	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
موافق	۲۱	۵۸/۳	۵۸/۳	۵۸/۳
	۳	۸/۳	۸/۳	۶۶/۷
تاحدودی موافق	۱۰	۲۷/۸	۲۷/۸	۹۴/۴
	۱	۲/۸	۲/۸	۹۷/۲
مخالف	۱	۲/۸	۲/۸	۱۰۰
جمع	۳۶	۱۰۰	۱۰۰	

مأخذ: محاسبات نگارندگان

۳-۱-۲-۳- نتیجه آزمون با توجه به نظرهای بازدیدکنندگان

با توجه به مقدار عددی «خی دو» حاصل از آزمون که برابر با $۷۶/۴۴۷$ بوده است و این مقدار بیشتر از مقدار خی دو جدول است و با توجه به درجه آزادی برابر با دو در این جدول و همچنین توجه به این نکته که سطح معنی‌داری آن برابر با $۰/۰$ است، لذا می‌توان نتیجه گرفت

۳-۲-۲-۳- بررسی فرضیه تحقیق با توجه نظرهای مسئولان

این قسمت با توجه به فرض صفر و فرض یک تدوین شده است که مجدداً آزمون فرض با توجه به نظر مسئولان انجام شده است. برای آزمون این فرض از آماره کای اسکوئر استفاده شده است که خروجی آن در جدول شماره ۷، مشاهده می‌شود.

۳-۲-۲-۳-۱- بررسی فراوانی مورد انتظار و فراوانی

مشاهده شده

از آنجا که مقدار sig یا سطح معنی‌داری متناظر با این آماره کوچکتر از مقدار ۰/۰۵ است، فرض صفر که دال بر عدم نقش مؤثر برنامه‌ریزی چند بعدی در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه است، با اطمینان کافی رد می‌شود. از سویی، با توجه به جدول شماره ۶، ملاحظه می‌شود که ۲۴ نفر از افراد مورد مطالعه با این مطلب که برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت، موافق هستند. به عبارتی، تعداد افراد مشاهده شده ۲۴ نفر و از سویی تعداد افراد مورد انتظار ۱۲ نفر هستند. بنابراین ۱۲ نفر

اضافه بر تعدادی است که انتظار می‌رفته است. و در مقابل تنها ۱۱ نفر از افراد مورد مطالعه با این مطلب که برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت، موافق هستند. به عبارت دیگر تعداد افراد مشاهده شده ۱۱ نفر هستند، در حالی که افراد مورد انتظار ۱۲ نفر بوده‌اند. لذا این تعداد ۱ نفر کمتر از تعداد مورد انتظار است. در جدول شماره ۶، تعداد افراد مشاهده شده و مورد انتظار مسئولان، نمایش داده شده است.

(جدول شماره ۶) تعداد مشاهده شده و مورد انتظار مسئولان

نظر پاسخگویان	تعداد مشاهده شده	تعداد مورد انتظار	باقیمانده
موافق	۲۴	۱۲	۱۲
تاحدودی موافق	۱۱	۱۲	-۱
مخالف	۱	۱۲	-۱۱
جمع	۳۶		

مأخذ: محاسبات نگارندگان

آزمون با توجه به نظر مسئولان تأیید شده است و در واقع با احتمال بالا می‌توان مدعی بود که برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت. نتیجه آزمون نظر مسئولان در جدول شماره ۷، آمده است.

۳-۲-۲-۲- نتیجه آزمون با توجه به نظر مسئولان

با توجه به اینکه مقدار عددی خی دو حاصل از آزمون برابر ۲۲/۱۶۷ و این مقدار بیشتر از مقدار خی دو جدول است و با توجه به درجه آزادی برابر دو در این جدول و همچنین توجه به این نکته که درجه معنی‌داری آن برابر با ۰/۰ است، می‌توان نتیجه گرفت که فرض این

(جدول شماره ۷) آزمون کای اسکوئر مسئولان

نوع آزمون	(value) مقدار	درجه آزادی (df)	سطح معنی‌داری (sig)
Chi-square (a)	۲۲/۱۶۷	۲	۰/۰
تعداد		۳۶	

مأخذ: محاسبات نگارندگان

در جدول شماره ۸ مقادیر فراوانی‌های مشاهده شده؛ یعنی O_{ij} ها و فراوانی‌های مورد انتظار تحت فرض استقلال متغیرها؛ یعنی C_{ij} ها ثبت شده است. در جدول شماره ۱۰، با عنوان آزمون فرض، مقادیر کمیت مورد نظر به همراه درجه آزادی و سطح معنی‌داری آن ارائه شده است. سطر اول این جدول اندازه آماره χ^2 دو است که از رابطه زیر به دست می‌آید:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^m \frac{(O_i - e_i)^2}{e_i}$$

۳-۲-۳- بررسی فرضیه تحقیق با توجه به نظر کارشناسان

در این قسمت با توجه به فرض صفر و فرض یک، آزمون فرض با توجه به نظر کارشناسان انجام شده است. برای آزمون این فرضیه از آماره کای اسکوتر استفاده شده است که خروجی آن در جدول شماره ۱۰، ارائه گردیده است.

۳-۲-۳-۱- بررسی فراوانی مورد انتظار و فراوانی

مشاهده شده

(جدول شماره ۸) درصد معتبر و تجمعی کارشناسان

درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	نظر پاسخگویان
۳۶/۴	۳۶/۴	۳۶/۴	۴	موافق
۵۴/۵	۱۸/۲	۱۸/۲	۲	
۸۱/۸	۲۷/۳	۲۷/۳	۳	تاحدودی موافق
۹۰/۹	۹/۱	۹/۱	۱	مخالف
۱۰۰	۹/۱	۹/۱	۱	
	۱۰۰	۱۰۰	۱۱	جمع

مأخذ: محاسبات نگارندگان

تعدادی است که مورد انتظار بوده است. و در مقابل تنها ۴ نفر از افراد مورد مطالعه با این مطلب که برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت، تا حدودی موافق هستند. به عبارت دیگر، تعداد افراد مشاهده شده ۴ نفر هستند، در حالی که افراد مورد انتظار ۳/۷ نفر بوده‌اند. بنابراین، تعداد ۲/۷- نفر کمتر از تعدادی است مورد انتظار بوده است.

از آنجا که مقدار sig یا سطح معنی‌داری متناظر با این آماره بیشتر از مقدار ۰/۰۵ است، فرض صفر که دال بر عدم نقش برنامه‌ریزی چند بعدی در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه است، پذیرفته می‌شود. از سویی، با توجه به جدول شماره ۹، ملاحظه می‌شود که ۶ نفر از افراد مورد مطالعه با این مطلب که برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت، موافق هستند. به عبارتی، تعداد افراد مشاهده شده ۶ نفر هستند و از سویی تعداد افراد مورد انتظار ۳/۷ نفر هستند، بنابر این ۲/۳ نفر اضافه بر

(جدول شماره ۹) تعداد مشاهده شده و مورد انتظار کارشناسان

نظر پاسخگویان	تعداد مشاهده شده	تعداد مورد انتظار	باقیمانده
موافق	۶	۳/۷	۲/۳
تاحدودی موافق	۴	۳/۷	۳
مخالف	۱	۳/۷	-۲/۷
جمع	۱۱		

مأخذ: محاسبات نگارندگان

۲-۳-۲-۳- نتیجه آزمون با توجه به نظر کارشناسان

با توجه به اینکه مقدار عددی خی دو حاصل از آزمون برابر ۳/۴۵۵ بوده، این مقدار کمتر از مقدار خی دو جدول است و با توجه به درجه آزادی برابر با دو در این جدول و همچنین توجه به این نکته که سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۱۷۸ است، می‌توان نتیجه گرفت که فرض

این آزمون؛ یعنی برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه ساماندهی و گردشگری منطقه خواهد داشت، با توجه به نظرهای کارشناسان مورد تأیید قرار نگرفته و در واقع فرضیه مورد نظر رد می‌شود.

(جدول شماره ۱۰) آزمون کای اسکوئر کارشناسان

نوع آزمون	مقدار (value)	درجه آزادی (df)	سطح معنی‌داری (sig)
Chi-square (a)	۳/۴۵۵	۲	۰/۱۷۸
تعداد	۱۱		

منبع: مطالعات نگارندگان

۴- نتیجه‌گیری

۴-۱- نتیجه‌گیری کلی آزمون فرضیه تحقیق

برای آزمون این فرضیه از آماره کای اسکوئر و روش ترکیبی یا چند سطحی استفاده شده است؛ بدین صورت که فرضیه مورد نظر با توجه به نظرهای و پاسخ‌های هر سه گروه (بازدیدکنندگان، مسئولان و کارشناسان) مورد سنجش قرار گرفت.

در بررسی فرضیه تحقیق مورد نظر با توجه به نظرهای بازدیدکنندگان، با توجه به اینکه خی دو حاصل از آزمون برابر ۷۶/۴۴۷ بوده و این مقدار بیشتر از مقدار خی دو جدول است و با توجه به درجه آزادی برابر با ۲ و همچنین توجه به این نکته که سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۰ است، می‌توان نتیجه گرفت که فرض این آزمون با توجه به نظرهای بازدیدکنندگان تأیید می‌شود و در واقع، با احتمال بالا می‌توان مدعی بود که برنامه‌ریزی

چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت.

در بررسی فرضیه تحقیق با توجه به نظرهای مسئولان، و با توجه به اینکه مقدار خلی دو حاصل از آزمون برابر ۲۲/۱۶۷ بوده و این مقدار بیشتر از مقدار خلی دو جدول است و با توجه به درجه آزادی برابر با ۲ و همچنین توجه به این نکته که سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۰ است، می‌توان نتیجه گرفت که فرض این آزمون با توجه به نظرهای مسئولان تأیید شده است و در واقع، با احتمال بالا می‌توان مدعی بود که برنامه‌ریزی چند بعدی نقش مؤثری در توسعه و ساماندهی گردشگری منطقه خواهد داشت.

در بررسی فرضیه تحقیق مورد نظر با توجه به نظرهای کارشناسان و با توجه به اینکه مقدار خلی دو حاصل از آزمون برابر ۳/۴۵۵ بوده و این مقدار کمتر از مقدار خلی دو جدول است و با توجه به درجه آزادی برابر با ۲ و همچنین توجه به این نکته که سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۱۷۸ است، می‌توان نتیجه گرفت که فرض این آزمون با توجه به نظرهای کارشناسان تأیید نشده است.

۴-۲- نتایج جزئی آزمون فرض تحقیق

در این قسمت فرضیه مورد نظر با توجه به تنوع جاذبه‌های گردشگری منطقه، بررسی شده است. همان‌طور که قبلاً گفته شد، جاذبه‌های گردشگری منطقه براساس تنوع، شامل جاذبه‌های تاریخی، طبیعی، اجتماعی

و فرهنگی است. از آن جا که نمای طبیعی در سراسر جهان، مهمترین عامل جذب گردشگر به شمار می‌رود؛ بنابراین جاذبه‌های طبیعی در اولویت اول برنامه‌ریزی گردشگری قرار می‌گیرد. پس از آن جاذبه‌های تاریخی منطقه و در نهایت نیز جاذبه‌های اجتماعی- فرهنگی در اولویت نهایی قرار می‌گیرد. با توجه به این موارد مسلماً برنامه‌ریزی برای توسعه و ساماندهی گردشگری در منطقه تنها تک بعدی نمی‌تواند باشد. برای مثال، تنها با برنامه‌ریزی اقتصادی نمی‌توان به توسعه و ساماندهی گردشگری در منطقه پرداخت، چرا که در مقوله توسعه و ساماندهی گردشگری یک منطقه تنها جنبه اقتصادی مطرح نیست، بلکه جنبه‌های دیگر، همچون جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی نیز در این مبحث مطرح هستند. بنابراین، توسعه گردشگری در منطقه، نیازمند برنامه‌ریزی چند بعدی است.

۵- پیشنهادها

از آنجا که ساماندهی و بهره‌گیری از جاذبه‌های توریستی در راستای توسعه پایدار، مستلزم اقدامات لازم در فازهای مطالعاتی و اجرایی، در چارچوب برنامه‌های مدون و از قبل پیش‌بینی و طراحی شده است تا در مکان‌های مورد نظر، در مقاطع زمانی مختلف به تدریج اجرا گردد، و با توجه به این که این اقدامات باید علمی بوده و منافع آیندگان را در نظر گیرد به همین جهت، مجموعه اقدامات ذیل در محورهای مختلف برای بهره‌گیری اصولی از منطقه توریستی خرو ارائه شده

است. مسلماً در طول زمان قابلیت اجرایی برنامه‌ها انعطاف پذیری لازم، در برای کاهش و یا افزایش حجم برنامه‌ها را خواهد داشت. بدیهی است که بی توجهی و یا کم توجهی به برخی از محورها می‌تواند آسیب‌های جدی در بهره‌برداری بهینه و طولانی مدت از اینگونه مکان‌ها را به دنبال داشته باشد، لیکن انتخاب و اجرای پیشنهادها نیز می‌تواند با نظر مسئولان اولویت گذاری و یا تعدیل گردد، تا حداقل استانداردهای لازم در نظر گرفته شود.

۵-۱- پیشنهادهای اجتماعی

ایجاد پاسگاه انتظامی سیار همراه با امکانات رفاهی به صورت فعال در روزهای تعطیل، کمک مناسبی در برای ایجاد امنیت و آرامش خاطر گردشگران است.

۵-۲- پیشنهادهای اقتصادی

مرمت و بازسازی قلعه خرو، ساخت و احداث سکوهای سیمانی و سکوهای مسقف در مناطق دیدنی منطقه، احداث کافه سنتی همراه با تزیینات سنتی، توسعه پارکینگ در بالا دست چشمه جعفری، هموار سازی مسیر خاکی روستا تا منطقه چشمه جعفری، خرید وسایل ورزشی و تجهیزات کوهنوردی برای استفاده در برنامه‌های کوهنوردی و کوهپیمایی، تقویت فروشگاه‌های تعاونی در منطقه، توسعه اماکن عمومی موجود برای اسکان گردشگران، به خصوص گردشگرانی که شب را در منطقه می‌مانند، آماده سازی راه‌های ارتباطی مناسب

زمینی شامل تقویت مسیر اصلی روستا، مرمت و اصلاح مسیرهای داخلی روستا که سبب بهبود و ارتقای زیرساخت‌های موجود نیز خواهد شد، ساماندهی و آماده سازی مناطق ویژه گردشگری از طریق نوآوری و ایجاد تنوع در امکانات و تسهیلات در مناطق دیدنی، از جمله در مسیر رودخانه و مخصوصاً اطراف چشمه‌ها و منطقه بیلاقی آبگرم مرتضی علی برای استراحت و اقامت گردشگران، استفاده از الگوهای معماری بومی در طراحی مجموعه‌های جدید، احداث و ایجاد چند سرویس بهداشتی و نصب چندین سطل زباله در سطح منطقه، توجه ویژه به صنایع دستی و تولیدات محلی و بازاریابی صحیح در مورد آنها.

۵-۳- پیشنهادهای فرهنگی

معرفی جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و زیارتی برای جذب هر چه بیشتر گردشگران، تهیه نقشه و برشور گردشگری منطقه مطابق آخرین اطلاعات و جدیدترین آمارها، تهیه فیلم، سی دی، پوستر و ... از جاذبه‌های منطقه و پخش و توزیع آنها، ایجاد و تقویت ابزار اطلاعاتی در ابتدای راه‌های ورودی منطقه و نصب تابلوهای راهنما در سطح روستاهای منطقه.

۵-۴- پیشنهادهای سازمانی- مدیریتی

اقدامات سازمانی و مدیریتی شامل ایجاد شورای سیاستگذاری صنعت گردشگری؛ متشکل از فرمانداری، بخشداری، اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی، شهرداری،

تهیه چنین برنامه‌هایی لحاظ گردد، به تمثیل بیان می‌کند؛ بدین صورت که طرح‌ها و اقدامات اجرایی در سه محور تسهیلات، جاذبه‌ها و زیربناها دسته‌بندی می‌شوند و سپس هر کدام از این اقدامات در طول برنامه پنج ساله در رابطه با هر سه محور فوق اجرا می‌گردد. براساس این برنامه، در محور اول (تسهیلات گردشگری) شش طرح ارائه گردیده است که طرح تهیه فیلم، بروشور و کاتالوگ برای معرفی بهتر و بیشتر جاذبه‌های منطقه در سال اول تهیه و طراحی می‌گردد. در سال دوم و سوم تبلیغات مربوط به آنها انجام می‌شود و تا سال پنجم گسترش داده می‌شود.

طرح دوم، طرح مرکز اطلاعات گردشگری است که طراحی این مرکز در سال اول پیشنهاد می‌گردد و پس از احداث در سال دوم در سال سوم می‌تواند افتتاح و در سال پنجم گسترش داده شود. طرح سوم ایجاد آژانس سیر و سفر است که در سال دوم سازماندهی و در سال سوم افتتاح خواهد شد. طرح چهارم و پنجم به ترتیب مربوط به ساخت و احداث سکوه‌های سینمایی و سرویس‌های بهداشتی است که در سال اول طراحی و در سال دوم احداث خواهند شد. ساخت یک واحد پاسگاه انتظامی طرح ششم این محور است که پس از طراحی در سال اول و احداث در سال دوم، در سومین سال برنامه افتتاح خواهد گردید. محور دوم برنامه پنج ساله مربوط به جاذبه‌های گردشگری منطقه است که شامل سه طرح است. طرح بازسازی قلعه خرو که پس از طراحی در

محیط‌زیست، و ... و به کارگیری نیروهای متخصص امر گردشگری و مدیریت در نهادهای مرتبط، ایجاد این تفکر بین مسئولان و متولیان صنعت گردشگری منطقه؛ که این صنعت می‌تواند نقش مهمی در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منطقه برعهده گیرد. دخالت دادن اندیشه مردم در تنظیم برنامه‌های توسعه گردشگری و ایجاد آگاهی در آنها در مورد چگونگی رفتار با گردشگران، هماهنگی برنامه‌های تبلیغاتی توریستی و گردشگری منطقه با سایر اداره‌های فعال در سطح شهرستان برای تشویق و جلب توجه مسافران در سفر به منطقه.

۵-۵- پیشنهادهای اکولوژیک

جلوگیری از تبدیل باغها به منازل مسکونی، توسعه پوشش گیاهی در منطقه از طریق طرح‌های آبخیزداری، جلوگیری از تخریب زمین‌های کشاورزی، جمع‌آوری زباله‌ها از سطح منطقه به منظور حفظ محیط زیست، احداث سرویس‌های بهداشتی در مکان‌های مناسب که ضمن بهره‌گیری از جاذبه‌های طبیعی از بروز مشکلات زیست - محیطی جلوگیری به عمل آید.

با توجه به مطالب فوق برنامه اجرایی چند بعدی گردشگری برای منطقه خرو به شرح ذیل پیشنهاد می‌گردد: این برنامه اجرایی گردشگری، برنامه میان مدت پنج ساله‌ای، شامل طرح‌ها و دیگر اقداماتی است که برای اجرای نخستین مرحله یک برنامه توسعه گردشگری منطقه‌ای ضروری است. این مدل اصولی را که باید در

منابع

- سال اول و احداث در سال دوم، در سومین سال برنامه افتتاح خواهد گردید. طرح کلی پارک تفریحی که زیربنای آن در سال دوم طراحی، در سال سوم افتتاح خواهد شد و در سال پنجم گسترش خواهد یافت. امکانات این پارک نیز در سال دوم طراحی، و در سال سوم افتتاح خواهد شد و در سال پنجم گسترش خواهد یافت و در نهایت مجموعه اصلی پس از طراحی در سال دوم، در سال سوم احداث و در سال چهارم افتتاح خواهد شد. طرح سوم این محور مربوط به گردشگری روستایی است که این طرح پس از تهیه در سال اول، در سال دوم سازماندهی، در سال سوم توسعه و در سال چهارم افتتاح خواهد شد. سومین محور برنامه پیشنهادی مربوط به زیربنای منطقه است که شامل پنج طرح است: چهار طرح اول این برنامه که به ترتیب شامل بهبود جاده گردشگری، توسعه شبکه آب، گسترش شبکه برق و توسعه شبکه مخابرات است. در سال اول برنامه طراحی و در دو دوره سه ساله بعدی براساس مرحله بندی اجرا خواهند شد. طرح پنجم این محور (توسعه پارکینگ) نیز پس از طراحی در سال اول، در سال دوم احداث و در سال سوم افتتاح خواهد شد و در سال پنجم گسترش خواهد یافت.
- ۱- اریسیان، نسرين، (۱۳۸۲)، شناسایی و معرفی جاذبه‌های اکوتوریسم در شهرستان سمیرم، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان
- ۲- باستیه، ژان و برنارد دزر، (۱۳۷۷)، شهر، مترجم علی اشرفی، ناشر دانشگاه هنر،
- ۳- جعفری‌پناه، ح، (۱۳۷۸)، مطالعه و بررسی جاذبه‌های گردشگری شهر ابرکوه، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا، دانشگاه یزد.
- ۴- حکمت‌نیا و موسوی، (۱۳۸۵)، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، چاپ اول، انتشارات علم نوین، تهران.
- ۵- خاکساری، علی، (۱۳۸۲)، مجموعه مقالات بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه جهانگردی در جمهوری اسلامی ایران، معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبایی، سازمان ایرانگردی و جهانگردی.
- ۶- دانشدوست، ی، (۱۳۷۴)، طبس شهری که بود، سازمان میراث فرهنگی گردشگری، انتشارات سروش، چاپ اول، تهران
- ۷- رنجبریان، بهرام و محمد زاهدی، (۱۳۸۴)، شناخت گردشگری، انتشارات چهار باغ، اصفهان،

- ۸- رنجبریان، بهرام، (۱۳۷۹)، برنامه‌ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه‌ای، چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی، اصفهان.
- ۹- شریفی، م، (۱۳۷۶)، برنامه‌ریزی مقدماتی برای توسعه توریسم، مجله جنگل و مرتع، شماره ۳۴، سال سوم، تهران.
- ۱۰- عزیزی، ع، (۱۳۸۱)، بررسی قابلیت سنجی منطقه‌ای یاسوج به منظور برنامه‌ریزی گردشگری و جهانگردی، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران
- ۱۱- فتحی، ز، (۱۳۸۲)، جغرافیای تاریخی و توریستی طبس، چاپ اول، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۱۲- مبینی، م، (۱۳۸۲)، بررسی و ارزیابی پدیده‌های جاذب گردشگر، انتشارات دانشگاه یزد.
- ۱۳- مختاری، ر، (۱۳۸۲)، تحلیل پتانسیل‌های گردشگری منطقه باغباداران و برنامه‌ریزی توسعه آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان
- ۱۴- منصوری، ع، (۱۳۷۶)، تحلیل جغرافیایی جاذبه‌های توریستی شهرستان کازرون، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
- ۱۵- موحد، علی، (۱۳۸۶)، گردشگری شهری، انتشارات دانشگاه شهید چمران، اهواز
- ۱۶- مهدوی، ر، (۱۳۸۳)، روش تحقیق در علوم اجتماعی، انتشارات کیان، تهران.
- ۱۷- مهربان، ا، (۱۳۸۱)، قابلیت‌های اکوتوریستی دریاچه هامون، فصلنامه سبزینه، دوره دوم، شماره ۴، تهران.
- 18- <http://www.tabas.com>
- 19- www.swot.com <http://>
- 20- <http://iran-travel.blogfa.com/post-370.aspx>
- 21- <http://www.irna.ir/view/Fullstory/News1>